

НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 334.012.63/.64:355(477)

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2023-3.3>

Кобеля-Звір М.Я.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва, торгівлі та логістики,
Львівський торговельно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5627-9408>

Звір Ю.В.

здобувач,
Львівський торговельно-економічний університет

ГРАНТОВА ПІДТРИМКА МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ
У ФОРМІ ВАУЧЕРІВ

У статті наголошено на тому, що грантова підтримка у формі ваучерів нечасто спостерігалася в Україні серед програм міжнародних, національних та регіональних донорів, проте останнім часом з'являються нові проекти та програми, в межах яких для мікро-, малого та середнього бізнесу є можливість скористатися ваучерною допомогою для оплати робіт та послуг у межах своєї діяльності. Наведено визначення ваучера як права на безповоротну фінансову допомогу для суб'єктів малого підприємництва – юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців на відшкодування частини вартості робіт і послуг. Наведено типи ваучерів: інноваційні ваучери, маркетингові ваучери, ваучери на консалтингові послуги. У статті розглянуто грантову підтримку у формі ваучерів на прикладі кількох проектів та програм, які діють в Україні в умовах війни. Продемонстровано можливості для бізнесу в Проекті «Кліматичні інноваційні ваучери» й Програмі інноваційних ваучерів від Українського фонду стартапів. У дослідженні продемонстровано, за яких умов і кому грантодавці пріоритетніше надають ваучерну допомогу. Наведені історії успіху використання грантів у формі ваучерів представниками мікро-, малого та середнього бізнесу. Продемонстровано кілька програм, за якими Львівська міська рада та Львівська обласна державна адміністрація видають гранти у формі ваучерів представникам бізнесу.

Ключові слова: гранти, ваучери, кліматичні інновації, Український фонд стартапів, Програма «eРобота», грантова підтримка.

GRANT SUPPORT OF SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES
IN THE FORM OF VOUCHERS

Kobelya-Zvir Maryana, Zvir Yurii

University of Trade and Economics

The article emphasizes the fact that grant support in the form of vouchers was not often found in Ukraine among the programs of international, national and regional donors, but recently new projects and programs have appeared in which micro, small and medium-sized businesses have the opportunity use voucher assistance to pay for works and services within the scope of their activities. Voucher is defined as the right to non-refundable financial assistance for small business entities – legal entities and individual entrepreneurs to reimburse part of the cost of works and services. Types of vouchers are given: innovation vouchers, marketing vouchers, vouchers for consulting services. The article examines grant support in the form of vouchers on the example of several projects and programs operating in Ukraine during the war. Opportunities for business in the Project "Climate Innovation Vouchers" and the Program of Innovation Vouchers from the Ukrainian Startup Fund were demonstrated. The study demonstrated under what conditions and to whom grant-makers give priority to voucher assistance. Success stories of the use of grants in the form of vouchers by representatives of micro, small and medium businesses are presented. Several programs were demonstrated, according to which the Lviv City Council and the Lviv Regional State Administration issue grants in the form of vouchers to business representatives. It was also emphasized how the Lviv City Council joined the government grant support within the "eRobota" project by starting vouchers for processing enterprises. The main project activities that can be supported by the grantor

in the form of vouchers are considered. The list of purposes for which vouchers are provided is given. It was emphasized that grant instruments in the form of vouchers are not very popular in Ukraine. It is emphasized that large grant programs do not use vouchers as a form of grant; representatives of local authorities, who could act as grant providers, lack the experience and creativity to introduce non-standard solutions to stimulate business; entrepreneurs, in turn, are not sufficiently aware of the benefits of voucher support from those funds whose grants are available to entrepreneurs from all regions of Ukraine.

Keywords: grants, vouchers, climate innovations, Ukrainian Startup Fund, "eRobota" program, grant support.

Постановка проблеми. Грантові інструменти від міжнародних, національних та регіональних фондів та програм набувають все більшої популярності серед представників мікро-, малого та середнього бізнесу України в умовах війни, адже, використовуючи грантові безповоротні ресурси, можна суттєво зміцнити свою конкурентоспроможність на ринку. Проте грантові інструменти у формі ваучерів залишаються неоціненими представниками бізнесу як інструмент покращення бізнес-процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тему грантової підтримки малого та середнього бізнесу у формі ваучерів частково досліджували Іванов С.М., Клименко К.В., Савостьяненко М.В., Гришина Л.О., Карась П.М., Іваницька С.Б., Троян Ю.Т. А інноваційні ваучери як інструмент підтримки МСП все частіше стають темою досліджень науковців [2–4; 6].

Науковці Іванов С.М., Клименко К.В., Савостьяненко М.В. оцінили перспективи запровадження нового інструменту фінансової підтримки ЄБРР для кліматичних проектів – інноваційних ваучерів (фінансових грантів) [4].

Іваницька С.Б., Троян Ю.Т. зазначали: «Підтримка з боку інших держав є, вона здійснюється у вигляді програм та проектів ЄС по підтримці малого та середнього бізнесу. Ці програми націлені на здійснення проривів та винаходів; сприяють виходу на нові ринки; пропонується великий обсяг інвестицій, надаються гранти та ваучери, консультації, семінари та обмін між учасниками програм» [3].

Разом із тим, слід зазначити, що у названих працях не продемонстровано основні грантові програми фондів, у межах яких представники бізнесу можуть отримати грант у формі ваучера.

Постановка завдання. Метою дослідження є розглянути грантову підтримку для малого та середнього бізнесу у формі ваучерів, проаналізувати факт непопулярності ваучерної підтримки серед великих грантодавців, органів місцевої влади та потенційних грантоотримувачів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Раніше нами запропоновано дефініцію грантів як ресурсів, що надаються у формі майна, робіт і послуг; фінансових ресурсів у національній чи іноземній валюті з повним або частковим фінансуванням приватними, корпоративними,

суспільними, урядовими та міжнародними грантодавцями на безвідкличній та безоплатній основі представникам органів влади та місцевого самоврядування, мікро-, малого та середнього бізнесу, громадського сектору та приватним особам на реалізацію цільових проектів та заходів організаційного розвитку. Ваучер визначається як право на безповоротну фінансову допомогу для суб'єктів малого підприємництва – юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців на відшкодування частини вартості робіт і послуг. Розрізняють такі **типи ваучерів:** інноваційні ваучери, маркетингові ваучери, ваучери на консалтингові послуги [11]. Грантова підтримка у формі ваучерів нечасто спостерігалася в Україні серед програм міжнародних, національних та регіональних донорів. Проте останнім часом з'являються нові проекти та програми, в межах яких для МСП є можливість скористатися ваучерною допомогою для оплати робіт та послуг у межах своєї діяльності. Розглянемо грантову підтримку у формі ваучерів на прикладі кількох проектів та програм, які діють в Україні в умовах війни.

ПРОЕКТ «КЛІМАТИЧНІ ІННОВАЦІЙНІ ВАУЧЕРИ». Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) запустив Проект «Кліматичні Інноваційні Ваучери» як інструмент фінансової підтримки українських компаній, що займаються розробкою та впровадженням кліматичних технологій та прагнуть використати їх для зменшення шкідливого впливу на довкілля чи витрат енергії.

«Кліматичні Інноваційні Ваучери» – це гранти, які допомагають компаніям малого та середнього бізнесу покрити 75% витрат (до 50 000 євро) на послуги, що допоможуть їм ефективно та швидко рухатися вперед. Обов'язковою умовою є співфінансування Учасниками не менше 25% витрат із власних джерел.

Правилами Проекту «Кліматичні Інноваційні Ваучери» передбачено: Учасники за допомогою грантів фінансують послуги, що надають їм інші компанії. Постачальники послуг (сервіс-провайдери) – це підрядники, які можуть реалізувати необхідні для Учасників послуги, володіючи при цьому відповідним досвідом та відповідаючи умовам проекту.

Сервіс-провайдери – це компанії та установи, підприємці з експертизою у різних сферах діяльності: від патентування та юридичних послуг до

маркетингових досліджень, інжинірингу, промислового дизайну та інших.

У межах Проєкту «Кліматичні Інноваційні Ваучери» розглядаються будь-які технології, що:

– Зменшують використання викопного палива та енергії.

– Збільшують використання відновлюваних джерел енергії.

– Зменшують викиди NO₂ або метану від сільськогосподарських процесів.

– Сприяють адаптації до зміни клімату.

А також інші технології, що зменшують викиди парникових газів в інших напрямках: від IT-розробок, які зменшують споживання енергії, до обладнання, яке дозволяє ефективно використовувати ресурси.

Програма фінансується Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР) та його Центром фінансування та трансферу технологій для зміни клімату (FINTECS) за фінансової підтримки Європейського Союзу. Менеджером програми, що її координує та впроваджує, є Greencubator [7].

Вимоги до бенефіціарів: компанія впроваджує або розробляє кліматично-дружні технології; запропонований проєкт здатний зменшити викиди CO₂ та інших парникових газів; потенційний бенефіціар здійснює свою діяльність щонайменше 1 рік до подачі заявки; Аплікант належить до малого і середнього бізнесу; компанія готова до співфінансування проєкту у розмірі щонайменше 25% від суми гранту.

У межах гранту можуть бути оплачені такі послуги:

1. Дослідження і розробка (R&D). Ці послуги включають у себе будь-які науково-дослідницькі послуги, які забезпечують: конструкторські послуги; промисловий дизайн для продукту; налаштування продукту для нового типу клієнтів або нової сфери/способу застосування; розробку алгоритмів.

2. Тестування. Ці послуги включають у себе будь-яке тестування конкретного обладнання чи програмного забезпечення. Вони включають у себе (але не обмежуються): тестування обладнання та установок; використання точних інструментів для тестування.

3. Сертифікація. Цей вид послуг включає отримання будь-яких документів із сертифікації, які дозволяють Апліканту реалізувати кліматичні технології та скоротити свої викиди парникових газів або покращити свою позицію на ринку: національна сертифікація; впливові тести продуктивності; сертифікація міжнародних організацій.

4. Реєстрація та захист інтелектуальної власності (ІВ) на винаходи, корисні моделі, торговельні марки, знаки для товарів і послуг: патентний пошук; експертизи інтелектуальної власності; визначення оптимальних способів для захисту ІВ;

національна і міжнародна реєстрація патентів, торговельних марок, знаків для товарів і послуг; національний і міжнародний захист прав інтелектуальної власності.

5. Розробка IT-компонентів. Цей вид послуг може включати в себе розробку програмних компонентів для продуктів чи проєктів, що дозволяють скоротити викиди парникових газів у даній компанії або є частиною продукту чи послуг Апліканта.

6. Технологічний консалтинг та аудит. Цей вид послуг може включати наступне: професійні рекомендації щодо інновацій для бізнесу; оцінки недоліків та напрямки вдосконалення технологічних процесів; розробка екологічних паспортів; екологічний аудит; моніторинг споживання енергії; розробка стандартів споживання енергії; консультації з питань енергетичної безпеки.

7. Інші послуги. Поданий вище перелік послуг не є вичерпним. Якщо Аплікант зможе довести, що суттєве скорочення викидів парникових газів може бути досягнуто з використанням інших послуг, Проєктний Менеджер може схвалити таку послугу за згоди ЄБРР [7].

Історії переможців, які вже отримали підтримку від ЄБРР, демонструють значні досягнення в реалізації проєктів кліматичних інновацій:

– «Архітектурна Майстерня «Екодар» – розробила цифровий інструмент відображення характеристик будівлі – radar.house.

– The Good Plastic Company – виробляє матеріал Polygood із вторинної сировини для меблів, інтер'єру та облицювання будівель.

– Науково-виробнича фірма «Зонд» – розробляє технології для енергоефективності й економії у великому масштабі на промислових, комерційних та інфраструктурних об'єктах.

– Перша зарядна станція OnCharge – підтримує ОСРР-протокол і сертифікована за європейськими стандартами, була виконана у металевому корпусі, але тепер завдяки кліматичному ваучеру корпус буде замінено на пластиковий.

– Українська компанія Hempire – виготовляє екологічний будівельний матеріал на основі промислових (технічних) конопель.

– «АГК Україна» – виготовляє спрій-флакон для ліків, що дозволяє безпечно зберігати їх без холодильника.

– «ВТС Комплект» – займається комерційною вентиляцією та виготовляє системи автоматизації вентиляції.

– Компанія PRANA – автор та виробник енергоефективних систем вентиляції на основі мідного теплообмінника.

– V.A.Solutions Estonia – розробила онлайн-сервіс Prengi для комплексного енергомоніторингу нерухомості компаній із розгалуженою мережею відділень.

– Компанія BIOsens – розробила мобільну лабораторію, яка дозволяє швидко та точно виявляти токсичні сполуки мікотоксини у зернових культурах прямо в полі, без потреби відправляти зразки на дорогий аналіз у лабораторії та чекати кілька днів на результати.

– ТОКА – українська мережа зарядних станцій для електромобілів із системою «smart» балансування енергетичного навантаження.

– Go To-U – дозволяє операторам зарядних станцій легко інтегрувати та управляти ними на різних локаціях, а водіям швидко знаходити й бронювати зарядки [7].

1. Програма інноваційних ваучерів від українського фонду стартапів.

Це інструмент безповоротної фінансової підтримки для використання на конкретні цілі Стартапу. Програма Інноваційних ваучерів Українського фонду стартапів (USF) дозволяє отримати фінансування у розмірі до 10 000 доларів США на один Стартап.

Розрізняють 2 види ваучерів:

1. Промоваучер – це грант на оплату участі представників Стартапу в міжнародних виставках, конференціях, експозиціях, промотурах чи інших міжнародних подіях, які відбуваються за межами України.

2. Призовий ваучер – це грант, що надається Стартапу, який став переможцем конкурсу стартапів, який був організований Партнером/Партнерами Фонду.

Щоб отримати інноваційний ваучер, необхідно пройти процедуру. Перший крок процедури проходження конкурсу залежить від виду ваучера, який прагне отримати Стартап: призовий Ваучер – Наглядова рада Фонду затверджує умови проведення конкурсу на отримання призових ваучерів, їх граничну кількість та номінал, що можуть бути надані на одному конкурсі стартапів, який організовується Партнером/Партнерами Фонду; промоваучер – Наглядова рада Фонду затверджує умови проведення конкурсу та граничну кількість промоваучерів окремо на кожну міжнародну виставку, конференцію, експозицію, промотур чи іншу міжнародну подію, які відбуваються за межами України.

Фонд розміщує інформацію про умови конкурсу на Веб-порталі Фонду. Стартап у встановлені строки розміщує свою Заявку на Веб-порталі за спеціальною формою та відповідно до умов. Заявка проходить наступні етапи відбору: перевірку Заявки на відповідність Положенню та умовам конкурсу, а на другому етапі відбувається пітчінг Стартапу перед журі [5; 11].

2. Ваучери від Львівської міської ради та Львівської обласної державної адміністрації.

З початком повномасштабного вторгнення Росії на територію України Львівська міська рада

запровадила ваучери на релокацію – до 100 тисяч гривень. Ці гроші могли отримати підприємці, які перереєстрували свій бізнес у Львівській громаді на компенсацію оренди приміщення. Також є компенсаційні ваучери на часткову компенсацію пошкодженого майна в результаті обстрілів. Іншим новим видом ваучерів є ваучер на енергозабезпечення, який покриває до 50% вартості генераторів, акумуляторів та павербанків для малого бізнесу (кав'ярні, пекарні, лікарні, перукарні та інші соціально важливі заклади). У разі придбання такого ваучера підприємницькі структури мають забезпечити виконання соціальної функції, тобто вони стають свого роду пунктом незламності, надаючи громадянам можливість підзарядити телефони, випити гарячого чаю та й просто зігрітися [8]. За перше півріччя 2023 року Львівська міська рада видала 343 ваучери на підтримку бізнесу загалом на 17,5 млн гривень. Погоджено 4 ваучери на енергозабезпечення для:

- ФОП Лавринович для Сімейної пекарні;
- ФОП Гузар для салону краси «Крала»;
- ФОП Орлова для «Донер Маркет»;
- ФОП Слінько для салону краси «Академія грація».

Також два підприємства (ПП «Скела» з м. Миколаєва та ТОВ «Харківський завод індивідуального захисту» з м. Харкова) отримали ваучери на релокацію за переміщення виробничих потужностей до Львівської міської територіальної громади. ПП «Скела» є одним із українських виробників негорючих декоративних панелей для медичних та освітніх закладів. ТОВ «Харківський завод індивідуального захисту» є виробником тактичного одягу, бронежилетів та іншого військового спорядження [9].

З серпня 2023 року Львівська міська рада долучилася до грантової підтримки переробних підприємств і у межах Проекту «eРобота» та відшкодує бізнесу 25% вкладених грошей. *Місцева влада буде співфінансувати відсоток, який має вкласти саме підприємство. За умовами грантової програми, половину фінансування покриває держава, решту – підприємець. Влада видаватиме ваучери, щоб допомогти підприємству покрити свою частку. Сума ваучера – від 80 тисяч до 2 мільйонів гривень, залежно від кількості створених нових робочих місць.* Розмір ваучера встановлюється у співвідношенні:

- 5% при створенні 5 робочих місць у розмірі, що не перевищує 80 тис. грн;
- 10% при створенні 10 робочих місць у розмірі, що не перевищує 320 тис. грн;
- 15% при створенні 15 робочих місць у розмірі, що не перевищує 480 тис. грн;
- 20% при створенні 20 робочих місць у розмірі, що не перевищує 1 280 тис. грн;

– 25% при створенні 25 робочих місць у розмірі, що не перевищує 2 000 тис. грн [8].

Львівська обласна державна адміністрація також запровадила ваучерну підтримку бізнесу. У межах Програми підтримки бізнесу у Львівській області на період воєнного стану для мікро-, малого та середнього бізнесу передбачена ваучерна підтримка:

- не більше 60 тис. грн на маркетингові ваучери;
- не більше 100 тис. грн на ваучери для сертифікації продукції;
- не більше 100 тис. грн на ваучери на участь у закордонних виставково-ярмаркових заходах, у т. ч. кластери.

Важливо, що частка власних витрат суб'єктів господарювання на отримання послуг повинна становити не менше 30% суми від загальних витрат. Вимоги до суб'єктів господарювання, які можуть отримати ваучер:

1. Підпадає під визначення суб'єкта мікро-, малого та середнього
2. підприємництва згідно з положеннями Господарського кодексу України.
3. Проводить діяльність за видами згідно з КВЕД 2010, крім суб'єктів господарювання, діяльність яких підлягає ліцензуванню, за виключенням ліцензіатів, які здійснюють наступне:
 - зовнішньоекономічна діяльність;
 - розроблення, виготовлення, реалізація, ремонт, модернізація та утилізація озброєння, військової техніки, військової зброї і боєприпасів до неї;
 - перевезення пасажирів, вантажів річковим, морським, автомобільним, залізничним та повітряним транспортом, міжнародні перевезення пасажирів та вантажів автомобільним транспортом;
 - перероблення побутових відходів;
 - будівельна діяльність.
4. Має зареєстроване місцезнаходження на території Львівської області.
5. Виробляє фізичний продукт (самостійно або із залученням підрядних організацій, але є власниками прав інтелектуальної власності) або надає сервіси з високою доданою вартістю.
6. Є кластером – галузевим, територіальним та добровільним об'єднанням підприємницьких структур, які тісно співпрацюють з метою підвищення конкурентоздатності власної продукції і сприяння спільному економічному розвитку (лише ваучери на участь у закордонних виставково-ярмаркових заходах) [10].

Види ваучерної допомоги в межах підтримки від Львівської обласної державної адміністрації:

1. Ваучери на сертифікацію продукції- сертифікація, що може включати отримання національних сертифікатів та проведення сертифікації в міжнародних організаціях.
2. Маркетингові ваучери

- створення/оновлення веб-сайтів, їх просування;
- розроблення бренда продукції, логотипа, дизайну упаковки;
- поширення продукції в онлайн-магазинах;
- участь у маркетингових заходах (промоційні кампанії, ярмарки, бізнес-покази або інші подібні заходи);
- проведення промоційної та маркетингової кампанії.

3. Ваучери на участь у закордонних виставково-ярмаркових заходах – участь та оренда виставкових площ для представлення товарів і послуг в офлайн іноземних виставково-ярмаркових заходах [10].

Отже, грантова підтримка малого та середнього бізнесу у формі ваучерів є несистемною і ситуативною, якщо порівнювати її з іншими грантовими інструментами. Спостерігаються лише поодинокі випадки донорської підтримки ваучерами. Проте, як свідчить зарубіжний досвід, така форма допомоги бізнесу від національної, або ж регіональної влади давно вже стала традиційною в багатьох європейських країнах та є дієвою та ефективною. Інноваційні ваучери вперше були введені в практику в 1997 році у Нідерландах як інструмент регіональної інноваційної політики, що реалізується у формі спеціального документа (сертифіката), що надає право підприємству – утримувачеві ваучера – одержати від наукової або консалтингової організації підтримку у реалізації свого інноваційного проекту [6]. Очевидними є кілька причин, чому грантові інструменти у формі ваучерів не надто популярні в Україні ані серед представників органів місцевого самоврядування та державної влади, які можуть виступати грантодавцями, ані серед великих донорів як ініціаторів грантових програм в Україні, ані серед підприємців – потенційних грантоотримувачів:

1. Органи місцевого самоврядування територіальних громад, хоча й отримали з процесом децентралізації усі необхідні інструменти для забезпечення самодостатності громади, проте часто топ-менеджменту місцевої влади бракує досвіду та креативності запроваджувати нестандартні рішення стимулювання бізнесу, як-от гранти у формі ваучерів. Львівська міська рада та Львівська обласна державна адміністрація демонструють неабияку результативність у ваучерній підтримці регіонального бізнесу. Зважаючи на це, ефективними будуть практики з обміну досвідом між органами влади Львівщини й іншими самодостатніми територіальними громадами задля запозичення успішного досвіду останніми та впровадження інструментів грантової підтримки у формі ваучерів для представників бізнесу.

2. Великі грантові програми, як-от «Горизонт Європа», «Креативна Європа», «Ерасмус+», або ж транскордонні програми, формують свої цілі,

пріоритети та destinations відповідно до стратегій Європейського Союзу на семирічні періоди. Зазвичай грантові інструменти цих програм мають класичну форму – грошових ресурсів на цільову діяльність грантоотримувачів, і практично відсутня форма ваучерної підтримки в межах цих програм. Отож сподіватися на запровадження ваучерного фінансування в межах великих програм Європейського Союзу, мабуть, не варто. А от інтеграція грантової підтримки у формі ваучерів для МСП у Програму «Робота» була б логічною та доречною, зважаючи на перспективи розвитку державно-приватного партнерства та прагнення держави зазначеною програмою утримати економіку України під час війни.

3. Результати опитування представників малого та середнього бізнесу, що проводилося консалтинговою компанією Центром розвитку «ЧАС ЗМІН» у червні 2023 року, свідчать, що респонденти неналежно поінформовані про грантові можливості від національних, міжнародних та регіональних програм. Лише 2% зізналися, що чули про гранти у формі ваучерів, проте не знають, що це і як ними скористатися [12]. Отож важливим інструментом, що здатен суттєво підвищити рівень розуміння представників бізнесу у темі грантових можливостей у формі ваучерів, є запровадження на рівні держави/регіону/громади просвітницьких проектів для розміщення

інформації про гранти та ширення культури залучення грантових інструментів та посилення комунікаційної діяльності грантодавців, ваучери яких доступні для заявників із усіх регіонів, як-от Проект «Кліматичні інноваційні ваучери» та Програма інноваційних ваучерів від «Українського фонду стартапів».

Висновки з проведеного дослідження. В умовах війни роль грантових програм для підтримки бізнесу надзвичайно вагома, адже, використовуючи грантові інструменти, представники мікро-, малого та середнього бізнесу мають можливість не тільки зберегти свої потужності, але й зміцнити їх. Аналіз грантової підтримки малого та середнього бізнесу у формі ваучерів дозволив нам зробити висновок, що цей вид грантових інструментів не надто популярний в Україні. Великі грантові програми не використовують ваучери як форму гранту. А представникам місцевої влади, які б могли виступати в ролі грантодавців, бракує досвіду та креативності запроваджувати нестандартні рішення для стимулювання бізнесу. А підприємці, у свою чергу, недостатньо обізнані в перевагах ваучерної підтримки від тих фондів, гранти яких є доступними для підприємців із усіх регіонів України. З огляду на отримані результати досліджень доцільно в майбутньому дослідити роль грантової підтримки у формі ваучерів для зміцнення мікро-, малого та середнього бізнесу в умовах війни.

Список використаних джерел:

1. Ваучерна підтримка бізнесу. URL: <https://loda.gov.ua/services/programs/18027> (дата звернення: 01.09.2023).
2. Гришина Л.О., Карась П.М. Фінансові аспекти повоєнного відновлення економіки в Україні. URL: <https://stlnau.in.ua/samoosvita/item/2023/ec230215.pdf#page=77> (дата звернення: 1.09.2023).
3. Іваницька С.Б., Троян Ю.Т. Перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/6615> (дата звернення: 02.09.2023).
4. Іванов С.М., Клименко К.В., Савостьяненко М.В. Перспективні напрямки використання ресурсного потенціалу ЄБРР в Україні. URL: <https://jpv.s.donnu.edu.ua/index.php/eou/article/view/4780> (дата звернення: 01.09.2023).
5. Інноваційний ваучер. Український фонд стартапів. URL: <https://usf.com.ua/innovacijni-vaucheri/> (дата звернення: 03.09.2023).
6. Інноваційні ваучери: зарубіжний досвід. Науково-дослідний інститут правового забезпечення інноваційного розвитку. URL: <https://ndipzir.org.ua/archives/3517> (дата звернення: 01.09.2023).
7. Кліматичні Інноваційні Ваучери. URL: <https://climate.biz/> (дата звернення: 01.09.2023).
8. Миська рада Львова видаватиме ваучери до 2 млн грн переробному бізнесу. URL: https://zaxid.net/miska_rada_lvova_vidavatime_vaucheri_do_2 mln грн_pererobnomu_biznesu_n1570052 (дата звернення: 03.09.2023).
9. На 17,5 млн грн миська рада видала 343 ваучери на підтримку бізнесу за перше півріччя цього року. URL: <https://city-adm.lviv.ua/news/economy/297687-na-17-5-mln-hrn-miska-rada-vydala-343-vauchery-na-pidtrymku-biznesu-za-pershe-pivrichchia-tsoho-roku> (дата звернення: 01.09.2023).
10. Офіційний веб-сайт Львівської обласної державної адміністрації. URL: <https://old.loda.gov.ua/news?id=47433> (дата звернення: 02.09.2023).
11. Положення про інноваційні ваучери Фонду розвитку інновацій. URL: https://usf.com.ua/wp-content/uploads/2021/08/USF_Polozhennya_pro_innovacijni_vaucher.pdf (дата звернення: 01.09.2023).
12. Центр розвитку «ЧАС ЗМІН». URL: <http://www.chaszmin.com.ua/do-50-000-yevro-granty-v-ramkah-tretoyihvyli-proyektu-klimatychni-innovatsijni-vauchery/> (дата звернення: 04.09.2023).

References:

1. Vaucherna pidtrymka biznesu [Voucher business support]. Available at: <https://loda.gov.ua/services/programs/18027> (accessed September 1, 2023).
2. Hryshyna L.O., Karas P.M. Finansovi aspekty povoiennoho vidnovlennia ekonomiky v Ukraini [Financial aspects of post-war economic recovery in Ukraine]. Available at: <https://stlnau.in.ua/samoosvita/item/2023/ec230215.pdf#page=77> (accessed September 1, 2023).

3. Ivanytska S.B., Troian Yu.T. Perspektyvy rozvytku maloho ta serednoho pidpriemnytstva v Ukraini [Prospects for the development of small and medium-sized enterprises in Ukraine]. Available at: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/6615> (accessed September 2, 2023).
4. Ivanov S.M., Klymenko K.V., Savostianenko M.V. Perspektyvni napriamky vykorystannia resursnoho potencialu YeBRR v Ukraini [Prospective directions for using the EBRDs resource potential in Ukraine]. Available at: <https://jpv.s.donnu.edu.ua/index.php/eou/article/view/4780> (accessed September 1, 2023).
5. Innovatsijnyj vaucher. Ukrainskyj fond startapiv [Innovation voucher. Ukrainian startup fund]. Available at: <https://usf.com.ua/innovacijni-vaucheri/> (accessed September 3, 2023).
6. Innovatsijni vauchery: zarubizhnyj dosvid. Naukovo-doslidnyj instytut pravovoho zabezpechennia innovatsijnogo rozvytku [Innovative vouchers: foreign experience. Research Institute of Legal Support of Innovative Development.]. Available at: <https://ndipzir.org.ua/archives/3517> (accessed September 1, 2023).
7. Klimatychni Innovatsijni Vauchery [Climate Innovation Vouchers]. Available at: <https://climate.biz/> (accessed September 1, 2023).
8. Miska rada Lvova vydavatyme vauchery do 2 mln hrn pererobnomu biznesu [Lviv City Council will issue vouchers of up to UAH 2 million to processing businesses]. Available at: https://zaxid.net/miska_rada_lvova_vidavatime_vaucheri_do_2 mln_grn_pererobnomu_biznesu_n1570052 (accessed September 3, 2023).
9. Na 17,5 mln hrn miska rada vydala 343 vauchery na pidtrymku biznesu za pershe pivrichchia tsoho roku [The city council issued 343 business support vouchers for UAH 17.5 million in the first half of this year]. Available at: <https://city-adm.lviv.ua/news/economy/297687-na-17-5-mln-hrn-miska-rada-vydala-343-vauchery-na-pidtrymku-biznesu-za-pershe-pivrichchia-tsoho-roku> (accessed September 1, 2023).
10. Ofitsijnyj veb-sajt Lvivskoi oblasnoi derzhavnoi administratsii [Official website of the Lviv Regional State Administration]. Available at: <https://old.loda.gov.ua/news?id=47433> (accessed September 2, 2023).
11. Polozhennia pro innovatsijni vauchery Fondu rozvytku innovatsij [Regulations on innovation vouchers of the Innovation Development Fund]. Available at: https://usf.com.ua/wp-content/uploads/2021/08/USF_Polozhennya_pro_innovaciinii_vaucher.pdf (accessed September 1, 2023).
12. Tsentr rozvytku «ChAS ZMIN» [«TIME OF CHANGE» development center]. Available at: <http://www.chaszmin.com.ua/do-50-000-yevro-granty-v-ramkah-tretoy-hvyli-proyektu-klimatychni-innovatsijni-vauchery/> (accessed September 4, 2023).

E-mail: marianakobelia@gmail.com